

Ἡ ἐξακτίνωση τοῦ Ἁγίου Ὁρους στὸν Ὀρθόδοξο κόσμο: τὰ μετόχια

Τὰ μετόχια, δηλαδή ἰδιοκτησίες οἱ ὁποῖες σχεδὸν κατὰ κανόνα εὐρίσκοντο μακρὰν ἀπὸ τὰ οἰκοδομικὰ συγκροτήματα τῶν μονῶν τῆς ὀρθόδοξης Ἀνατολῆς, ἀπετέλεσαν διαχρονικὰ καθοριστικῆς σημασίας θεσμοὶ γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴν ἀνάπτυξή τους. Αὐτὸ ἴσχυσε ἀκόμη περισσότερο γιὰ τὸ σύνολο τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἐφόσον ἡ γεωλογικὴ μορφολογία τῆς Ἀθωνικῆς χερσονήσου δὲν παρῆχε τοὺς πόρους γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῶν ἱερῶν καθιδρυμάτων.

Ἦδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ἰδρύσεώς τους, καὶ μὲ τὴν μέριμνα τῶν κτιτόρων τους, τὰ ἀγιορειτικὰ μοναστήρια δημιουργοῦν μία οἰκονομικὴ ἐνδοχώρα ἐκτεινόμενη κυρίως σὲ ὄμορες ἢ πλησιόχωρες πρὸς τὸν Ἄθω περιοχές. Ἀγροτικὰ κατ'ἀρχὴν, τὰ ἄθωνικὰ μετόχια ἐπεκτείνονται ταχύτατα ἤδη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους σὲ εὐρύτερες περιοχές τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ ἐν γένει τῆς νότιας Βαλκανικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Δίπλα στὰ ἀγροτικὰ μετόχια σταδιακὰ θὰ ἐμφανισθοῦν καὶ θὰ λειτουργήσουν καὶ ἀστικά μετόχια στὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ Θεσσαλονίκη ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας, ἐνῶ παράλληλα σημαντικὸς ἀριθμὸς μοναστηριῶν ἔξω ἀπὸ τὸν Ἄθω θὰ προσαρτηθοῦν ὡς μετόχια σὲ ἀγιορειτικὲς μονές.

Παρὰ τὶς ἀπώλειες, τὶς συρρικνώσεις καὶ τὶς διαχειριστικὲς δυσκολίες ποὺ δημιουργήθηκαν ἰδίως κατὰ τὸν πρῶτο αἰῶνα τῆς ὀθωμανικῆς κατάκτησης, τὰ κάθε τύπου ἄθωνικὰ μετόχια (ἀγροτικά, ἀστικά, μονές-ἐξαρτήματα) ἐπιβιώνουν. Σταδιακὰ, ἀπὸ τὸν 16ον αἰῶνα καὶ ἔξῃς, τὰ ἤδη ὑφιστάμενα ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους σταθεροποιοῦνται καὶ ἀνακάμπτουν, ἐνῶ νέες σημαντικότερες κτίσεις ἐμφανίζονται τόσο ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὅσο καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτά. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τῶν πολυπληθῶν μετοχίων στὶς παραδουνάβιες

ἡγεμονίες, ἀλλὰ καὶ στὰ ἐδάφη τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας καὶ σὲ βενετοκρατούμενες περιοχές.

Ἔτσι, ἀπὸ τὸν 10ον αἰῶνα ὡς τὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 20οῦ αἰῶνα (ὁπότε συρρικνῶνεται δραματικὰ ἢ ἐξαφανίζονται λόγω ἀπαλλοτριώσεων ἢ ἱστορικῶν περιπετειῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκτὸς τῶν συνόρων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους), τὰ ἀγιορειτικὰ μετόχια συγκροτοῦν ἓνα διαχρονικὸ πυκνὸ δίκτυο παρουσίας καὶ διακίνησης ὑλικῶν ἀλλὰ καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν.

Ἡ διαχρονικὴ ἐξέλιξη τῶν μετοχίων ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ ἓνα σημαντικὸ κεφάλαιο τῆς ἱστορίας τῶν ἀγιορειτικῶν μοναστικῶν ἰδρυμάτων. Ὡστόσο, οἱ οἰκονομικὲς παράμετροι, ὄχι μόνον γιὰ τὶς κυρίαρχες μονές ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς τοπικὲς κοινωνίες πλᾶι στὶς ὁποῖες ἀναπτύχθηκαν, καλύπτουν μόνον ἓνα μέρος ἀπὸ τὸν ρόλο ποὺ αὐτὰ διεδραμάτισαν. Οἱ δυναμικὲς πνευματικὲς, πολιτισμικὲς, παιδευτικὲς ἀκόμη καὶ καλλιτεχνικὲς σχέσεις καὶ ὁσμώσεις ποὺ δημιουργήθηκαν μὲ ἀγροτικούς καὶ ἀστικούς πληθυσμοὺς κατέστησαν τὰ μετόχια ὡς ἐπίσης ἐξακτινώσεως καὶ μεταλαμπαδεύσεως τῆς μοναστικῆς ἐμπειρίας τοῦ Ἁγίου Ὁρους στὸν ὀρθόδοξο κόσμο. Ταυτόχρονα τὰ κατέστησαν κατεξοχὴν προνομιακὸ χῶρο ἐπικοινωνίας τῆς μοναστικῆς κοινότητος μὲ τὸν «κόσμο».

Ἡ διοργάνωση τοῦ παρόντος διεθνοῦς ἐπιστημονικοῦ συνεδρίου μὲ θέμα τὰ μετόχια τοῦ Ἁγίου Ὁρους θὰ δώσει τὴν εὐκαιρία γιὰ μία ὀλισθητικὴ προσέγγιση τοῦ φαινομένου: τὴ μελέτη τῶν ἀγιορειτικῶν μετοχίων ὄχι μόνον ὡς ἐνὸς μοναστικοῦ οἰκονομικοῦ θεσμοῦ μεταβαλλόμενου στὴ διαχρονία, ἀλλὰ ὡς παράγοντα κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τῶν τοπικῶν κοινωγιῶν, ὡς μέσου ἐξακτινώσεως τῆς ἀγιορειτικῆς λειτουργικῆς πρακτικῆς καὶ λατρευτικῆς ἐμπειρίας καὶ ὡς παράγοντα πολιτισμοῦ καὶ παιδείας.